

Název příspěvku: Základy práva požární ochrany - vývoj, teorie a praxe

Title: Basics law of Fire Protection - Development, Theory, and Practice

Autor článku: plk. doc. JUDr. Mgr. František Vavera, Ph.D., LL.M. – katedra trestního práva
Fakulty právnické ZČU v Plzni, Ministerstvo vnitra-generální ředitelství Hasičského
záchranného sboru ČR

Anotace:

Příspěvek je zaměřen na současné, ale i minulé pojetí požární ochrany v právní úpravě. Zaměření bude na pojetí historické, tedy od doby ohňových patentů z doby císařovny Marie Terezie a císaře Josefa II, přes právní úpravu zaměřenou na české země, až po vznik Československa. Následně je popsána právní úprava za doby Československé republiky, ve vztahu k jeho pojetí a filosofii přijímání této právní úpravy a praktičnosti této právní úpravy. Pojednání je zaměřeno nejen na filosofii a pojetí právní úpravy, ale i na zásahovou činnost, kompetence požárních sborů a jejich organizaci. Jistě se nejedná o podrobný popis, ale spíše o systematický popis vývoje právní úpravy. V neposlední řadě pojednání posoudí předešlou a současnou právní úpravu z hlediska své komparace a vyhodnotí de lege ferenda.

Abstract:

The contribution focuses both on the current and past concepts of fire protection in legal regulations. The focus will be on the historical concept, starting from the era of fire patents from the time of Empress Maria Theresa and Emperor Joseph II, through legal regulations focused on the Czech lands, to the establishment of Czechoslovakia. Subsequently, the legal regulation during the time of the Czechoslovak Republic is described, in relation to its concept and philosophy of adopting this legal regulation and its practicality. The discussion focuses not only on the philosophy and concept of legal regulation but also on the intervention activities, competencies of fire brigades, and their organization. It is certainly not a detailed description but rather a systematic description of the development of legal regulation. Last but not least, the discussion will assess the previous and current legal regulation in terms of its comparison and evaluate de lege ferenda.

Klíčová slova:

Požární ochrana, Krizová legislativa, Veřejné právo, Správní právo, Ohňové patenty, Oheň, Požár, Mimořádná událost, Jednotky požární ochrany, Složky integrovaného záchranného systému.

Keywords:

Fire protection, Crisis legislation, Public law, Administrative law, Fire patents, Fire, Fire event, Fire protection units, Components of the integrated rescue system.

Úvod

Požární ochrana, tedy spíše řešeno ochrana před požáry, spadá v současné právní úpravě bezesporu do oblasti veřejného práva, tedy práva správního. Přesah této právní úpravy, zejména z pohledu následků požárů a mimořádných událostí je jistě spatřován i v oblasti trestního práva. Např. z pohledu trestného činu, jako následku po požáru či jiné mimořádné události, jedná se zejména o trestné činy na majetku (např. trestný čin poškození cizí věci ve smyslu § 228 Trestního zákoníku) nebo i obecné ohrožení (§ 272 Trestního zákoníku „Kdo úmyslně způsobí obecné nebezpečí tím, že vydá lidi v nebezpečí smrti nebo těžké újmy na zdraví nebo cizí majetek v nebezpečí škody velkého rozsahu tím, že zapříčiní požár nebo povodeň nebo škodlivý účinek výbušnin, plynu, elektřiny nebo jiných podobně nebezpečných látek nebo sil nebo se dopustí jiného podobného nebezpečného jednání, nebo ...“) či až teroristický útok podle § 311 Trestního zákoníku.

Základním „atributem“ veřejného práva je jednoznačně postavení nadřízenosti a podřízenosti v rámci jednotlivých stran v rámci právní úpravy. A jistě též silný dopad na soužití obyvatel, veřejnost a celkovou společnost.

Požární ochrana je imanentní součástí bezpečnostního systému každého moderního státu a nejinak tomu je i v České republice. Jedná se o součást krizové legislativy. Požární ochranu (largo sensu) je nutné fixovat do problematiky základní bezpečnosti státu, jehož právní rámec je základem pro další ucelení právních vazeb segmentu práva požární ochrany.¹

Tímto pojednáním se zaměřuji nejen na stručný vývoj právní úpravy se zaměřením na praxi, ale též popis možností do futura (úpravu de lege ferenda). Základním cílem je systematický a strukturovaný popis právní úpravy oblasti požární ochrany, od svého počátku,

---

¹ In: Aspi [online]. 20. 1. 2024 [cit. 2012-08-29]. Dostupné z: <https://www.praceamzda.cz/clanky/9121/pravo-pozarni-ochrany-1-cast-historie-bezpecnostni-systematika-a-pravni-zaklad>

až po současnost (tedy zejména popis de lege lata). Jistě se zaměřením na právní úpravu v Českých zemích.

V rámci článku jsou využity zejména metody explanační, tedy vysvětlení struktury právní úpravy, jejich fungování a popis souvislostech (zejména obecně teoretické metody: analýza, specifikace, syntéza) a metody interpretační (zejména hermeneutické metody, porozumění textu). Zejména jsou využity metody humanitní, kdy se jedná o shromáždění literatury, příslušných pramenů, jejich podrobná analýza a syntéza do podoby tohoto pojednání. V neposlední řadě jedna z metod byla i komunikace a řízené rozhovory s odborníky a historiky v oblasti požární ochrany.

1. Základní pojmosloví

V tomto ohledu je oheň součástí civilizace od jejího počátku. Jak uvádí staré přísloví „oheň je dobrý sluha, ale špatný pán“. Pojem „oheň“ není přesně v současné právní úpravě definován. Je používán spíše jako notorieta, např. v sousloví „reakce na oheň“ (viz vyhláška č. 23/2008 Sb., o technických podmínkách požární ochrany staveb, ve znění pozdějších předpisů nebo vyhláška č. 34/2016 Sb., o čištění, kontrole a revizi spalinové cesty) nebo „otevřený oheň“ (viz vyhláška Českého báňského úřadu č. 239/1998 Sb., o bezpečnosti a ochraně zdraví při práci a bezpečnosti provozu při těžbě a úpravě ropy a zemního plynu a při vrtných a geofyzikálních pracích a o změně některých předpisů k zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví při práci a bezpečnosti provozu při hornické činnosti a činnosti prováděné hornickým způsobem, ve znění pozdějších předpisů). Oheň je podle rukověti hasičstva „hoření těles s plamenem spojené. Tělesa jsou buď hořlavá, buď nehořlavá (ohnivzdorná). Všecko hoření není ale nic jiného než spojení se s kyslíkem, který nalézá se ve vzduchu“.² Oheň je od počátku civilizace nenahraditelný zdroj energie, tepla, kouře a i světla. Jedná se o reakci procesu hoření.

S pojmem oheň těsně souvisí pojem požár. Právě oheň se může změnit v požár. Pojem požár je v právním řádu využíván hojně, zejména z pohledu zažitého pojmu v oblasti požární ochrany (zejména ve smyslu zákona č. 133/1985 Sb., o požární ochraně, ve znění pozdějších předpisů). V obecné rovině lze požár charakterizovat jako „nekontrolovatelné hoření“. V tomto ohledu lze požár charakterizovat též jako mimořádnou událost. Právě při řešení mimořádné události, tedy i požáru, jsou aktivovány a využívány složky integrovaného záchranného systému

---

² MADĚRA, J. *Základy hasičstva. Rukověť pro československé větší a menší obce, obecní úředníky, jakož i sbory hasičské a jednoty tělocvičné, vzdělal J. Vysocký, bývalý velitel sboru hasičského.* Obnovené vydání knihy. Praha: MV-GŘ HZS ČR. s. 28.

S pojmoslovím této právní úpravy těsně souvisí pojem mimořádná událost. Základní pojmosloví bylo upraveno až přijetím krizové legislativy, tedy zákonem o integrovaném záchranném systému: „mimořádnou událostí je škodlivé působení sil a jevů vyvolaných činnostmi člověka, přírodními vlivy, a také havárie, které ohrožují život, zdraví, majetek nebo životní prostředí a vyžadují provedení záchranných a likvidačních prací“³. Pojem mimořádné události je v různorodě v právním řádu ČR používán (např. jako katastrofa, pohroma). Jedná se např. i o zákon o požární ochraně⁴ nebo krizový zákon.

Právní úprava požární ochrany má též svou letitou historii, vývoj a těsně souvisí s vývojem společnosti. Tak jak se rozvíjela společnost, potřebovala ke svému dalšímu rozvoji i oheň, buď jako zdroj tepla, zdroj energie, nebo jako okrasnou věc v podobě řízeného hoření. Na druhou stranu i oheň má své negativní konotace, jako je zejména požár. A proti tomu musela civilizace, společnost, nalézt potřebné a účinné prostředky k jeho zvládnutí. K tomuto dopomáhá právě i optimální a správně nastavená právní úprava, která má své „pevné kořeny“ právní normy, práve dané praxí a svým vývojem. Toto stručné pojednání nemá za cíl podrobně popsat vývoj požární ochrany (na to by jistě článek nepostačoval), ale spíše popsat základy právní úpravy požární ochrany ve vztahu k základním „milníkům“ se zaměřením na tři základní atributy práce hasičů:

1. Požární prevence zejména v oblasti staveb.
2. Včasná identifikace požáru.
3. Rychlý dojezd jednotek požární ochrany s optimální technikou.

2. Vývoj právní úpravy (se zaměřením na české území)

Požární ochrana, resp. spíše vůbec ochrana před požáry, je spjata se soužitím společnosti od svého počátku. Významné impulzy pro „nastartování“ vývoje požární ochrany je třeba hledat v proslavených požárech, ke kterým docházelo v dávné historii hluboko před naším letopočtem, kdy oheň např. zasahuje jeden ze sedmi divů světa – Artemidin chrám v Efesu v roce 356 před n. l., nebo Alexandrijskou knihovnu v roce 48 před n. l., či v roce 64 n. l. Řím za vlády císaře Nerona. Zajímavostí je, že již v dobách velkých starověkých požárů jsou patrné prvky „trestní represe postihující delikty proti hodnotám hodným ochrany – zde např. žhářství“; zjevná je i reflexe požárů velkých měst v podobě koncepčnějšího přístupu k urbanistickým a

---

³ Viz § 2 písm. b) zákona č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁴ Viz § 1 odst. 1 zákona č. 133/1985 Sb., o požární ochraně, ve znění pozdějších předpisů a též § 2 písm. b) zákona č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon), ve znění pozdějších předpisů.

architektonickým řešením staveb a měst, nově nahlížené optikou „požárně-bezpečnostního řešení“.⁵

Z evropských dějin byla první zemí Anglie, která se v r. 1086 začala bránit požárům právní úpravou a vydala zákon nařizující po stanovené noční hodině uhasit otevřené ohně a svíce. Dále roku 1189 vydal tehdejší „primátor“ Londýna Henry Fitzalwin městskou vyhlášku, která nařizovala mezery mezi domy a upravovala stavební materiál tak, že dřevo se nahradilo kamenem a sláma za břidlici jako střešní krytina. I v Londýně však došlo k několika ničivým požárům, např. v roce 1212 zahynulo na 3 000 lidí. K dalšímu obrátu v požární ochraně došlo až na počátku novověku po velkém požáru Londýna dne 2. září 1666, kdy bylo zničeno na 13 000 budov, 84 kostelů, 44 cechovních budov a 100 000 Londýňanů bylo bez přístřeší.⁶

První zmínky o opatřeních v Českých zemích, činěných k předcházení vzniku požárů a o organizování likvidace vzniklého ohně, pocházejí ze 14. století. Tyto snahy situaci sice vylepšily, ale nebezpečí požárů plně jistě neodstranily. V Praze například existoval tzv. požární řád nazvaný „O pořádku při hašení ohně“, který řízením hasebních prací pověřoval rychtáře (tedy úředníky tehdejší samosprávy) a různým skupinám osob podle jejich profese nařizoval povinnosti, které bychom dnes nazvali jako osobní a věcnou pomocí.⁷ Ve středověku byl oheň největším nepřítelem, ale i přítelem. Oheň dokázal a stále dokáže během krátké doby zničit celé město. Z počátku byla požární ochrana na každém vlastníkově budovy, na každém samostatně. Později si ovšem jak státní útvary, ale též sami osoby, uvědomovaly, že je nutné systematicky „bojovat“ proto ohni a společně nalézt organizaci pro požární ochranu. Díky této činnosti začaly působit první organizované hasičské sbory, i když z počátku zejména dobrovolné.

Jeden z prvních zákonů o požární ochraně byl v českých zemích vydán za Přemysla Otakara II. (1233-1278), který roku 1278 stanovil tresty pro poddané, kteří během požárů vyvolávali nepokoje, nebo také praktikoval formu trestu „Oko za oko“, „Zub za zub“, a to trestem upálení pro žháře. Jednalo se tedy o základy sankční trestní politiky v oblasti žhářství, tedy trestného činu úmyslného založení požáru.

K dalšímu rozvoji požární ochrany jako takové došlo až v souvislosti se vznikem velkých středověkých měst, která vytvářela městské řády s opatřeními proti požáru. Tato nařízení nebyla jednotná, neboť si je každé město vytvářelo samostatně a rozhodující

---

⁵ Využito viz <https://www.praceamzda.cz/clanky/9121/pravo-pozarni-ochrany-1-cast-historie-bezpecnostni-systematika-a-pravni-zaklad>

⁶ WALLINGTON, N. Světová encyklopedie Hasičské automobily a historie hasičství. Dobřejovice: Rebo Productions CZ, spol. s. r. o., 2005. s. 18. ISBN 80-7234-413-7

⁷ Využito viz SZASZO, Zoltán. Stručná historie profesionální požární ochrany v českých zemích. 1. vyd. Praha: MV-GŘ HZS ČR. 2010, s. 8

pravomoci byly ponechány v rukou řemeslnických cechů. Jednalo se spíše o právní úpravu územní samosprávy či spíše zájmové samosprávy. Příkladem může být statuta města Prahy s názvem „O Ohni“ ze 14. století. Ta stanovovala povinnosti občanů i jednotlivých cechů během požáru města. Mezi nejobsáhlejší dokumenty patří např. několik směrnic z Prahy, které vyšly v letech 1611, 1636, 1638 a dalších měst, jako je třeba Chrudim (1510), Kutná Hora (1559) a mnohé další.⁸

Základním předpokladem právní úpravy v této době (tedy zejména v rámci středověku v českých zemích) bylo na úrovni obcí a měst řešit spíše represí, tedy až následky požárů. Byla stanovena povinnost pomoci při hašení a tresty za zhářství. Na stavební prevenci nebyl brán téměř žádný zřetel.

2.1. Před vznikem Československé republiky

Za nejvýznamnější posun v právní úpravě lze jednoznačně považovat vládu císařovny Marie Terezie (1717-1780, vládla 1740-1780), která vytvořila řadu reformních norem. Jednalo se zejména o reformu státní správy (cílem reformy bylo postátnit správu monarchie, centralizovat ji do Vídně a obsadit úřady placenými a odborně vzdělanými úředníky), reformu soudnictví (standardizace různé právní tradice jednotlivých habsburských zemí a postavit soudnictví pod dozor jednoho nejvyššího soudního úřadu), reformu školství (zejména všeobecná vzdělávací povinnost) reformu vojenství, církve, robotní patenty a též právě ohňové patenty. V 18. století se stavěly stavení zejména dřevěné, kryté doškem nebo šindelem. Většinou neměly komín a kouř volně unikal stropním otvorem, nebo byl komín dřevěný (pouze vymazaný hlínou). Požáry tak bývaly častým jevem. Byly stanoveny základní protipožární zásady, jako první komplexní a systematicky pojatý kodex v oblasti požární ochrany. Prvním uceleným právním dokumentem byl „Řád k hašení ohně pro města zemská, městečka a dědiny markrabství moravského“ (byl vydán dne 21. 8. 1751). Na tereziánském patentu jsou protipožární instrukce, které rozvádějí ustanovení samotného patentu. „V úvodu Instrukcí se zmiňuje pojem všeobecné dobré, o něž musí každý domácí pán a hospodář pečovat. Pod pojmem „všeobecné dobré“ je tu míněn prospěch celé „obce“. „Pročez tedy ten z čihožby domu oheň vyšel a on téhož počátek nebo původu prokázati nemohl tím samým do pokuty sto kop

---

⁸ Využito viz NITRA, Josef. Oheň a lidé v českých zemích do roku 1895. 1. vyd. Nové Město nad Metují: Hasiči s.r.o., 2010, s. 21.

míšenských nevyhnutelně napadnutí má“. Pokud však ohlásil včas vznik požáru, pokutu platit nemusel.“⁹

Tento právní dokument stanovil základní protipožární zásady při výstavbě domů, povinnost vybavit vesnice zvoničkami pro rychlé ohlášení požáru, službu nočních vartýřů z hlediska prevence a základní zásady pro hašení požárů.¹⁰ Jednalo se o první právní dokument, právní normu, která byla následně rozšířena do celého císařství a která zakládala první povinnosti systémově upravené jak z hlediska stavební prevence (základní protipožární prvky upravení závazně v právním předpise), tak též základní organizační pokyny pro prevenci před požáry (vytvoření hlásné služby, tedy určitého „předpředchůdce“ operačních středisek z dnešního pohledu. V této době byl vynalezen i „bleskosvod“, tedy současný hromosvod Prokopem Divišem (1698-1765), což znamenalo též přelom v prevenci před požáry.

Po smrti Marie Terezie vládl její syn, Josef II. (1741-1790, vládl 1780-1790), který nechal vydat dne 7. 9. 1782 „Řád k hašení ohně“ a dále dne 25. 7. 1785 vychází „Řád hašení ohně pro kraje“¹¹ a 24. 1. 1787 vyšel v platnost „Řád proti ohni pro zemská města a městyse“ i „Řád hašení ohně pro veřejnou krajinu“. Tak jako předešlé patenty i tyto byly zejména zaměřeny na prevenci před požáry. Již se zaměřilo na hasičské nářadí, tedy vědra, žebříky, háky a i ruční a následně větší stříkačky vody. Zaměření bylo i na nejčastější příčiny požáru, tedy na komíny a kouřovody. V rámci obcí byla zřízena komise, která měla třikrát ročně prohlédnout komíny a topeniště ve všech domech¹². Z hlediska požární prevence byla stanovena povinnost u budov s vysokým stupněm nebezpečím vzniku požáru (např. kovárny), ty musely být budovány až za obcemi, tedy v co největší nejdelší vzdálenosti od ostatních budov. Jako základ pro stavbu byl stanoven kámen a nepálené cihly (prioritou bylo snížit počet dřevěných budov).¹³ Díky ohňovým patentům začaly též vznikat na vesnicích dřevěné zvoničky tzv. vidláky.

S právní úpravou, základními technickými prostředky, stavebními prvky, jednoznačně souvisel i vývoj organizace v oblasti požární ochrany. Tedy vznik prvních hasičských sborů. První zmínky o profesionálních hasičských sborech pochází z roku 1853, kdy se Magistrát

⁹ BUBELOVÁ, K. Pocta Eduardu Vlčkovi k 70. narozeninám. ADAMOVI, K., LOJEK, A., Ohňový patent. 1. vydání Olomouc: Kamila Bubelová, 2010, s. 10.

¹⁰ Moravský zemský archiv v Brně, Moravské místodržitelství patenty. Řád k hašení ohně pro města zemská, městečka, a dědiny Markrabství Moravského, pod datum 21. srpna 1751. Dne 27. 3. 1756 byl rozšířen pro Slezské knížectví.

¹¹ Moravský zemský archiv, Moravské místodržitelství patenty, Řád hašení ohně pro kraje z 25. 7. 1785.

¹² Jen pro dokreslení podle současné právní úpravy je stanovena povinnost kontroly spalinové cesty (bez nemožnosti prevence u fyzických osob) jednou za rok, viz vyhláška č. 34/2016 Sb., o čištění, kontrole a revizi spalinové cesty.

¹³ Využito viz SZASZO, Zoltán. Stručná historie profesionální požární ochrany v českých zemích. 1. vyd. Praha: MV-GŘ HZS ČR. 2010, s. 10. a též NITRA, J., *Pompiéři, požárníci, hasiči: dějiny českého hasičství*. Praha: Stanislav Juhánek – Triton. 2020. s. 42.

města Prahy rozhodl o financování úklidu ulic z vlastních zdrojů, pro začátek na Malé Straně. K tomuto účelu bylo přijato třicet metařů. Osm lidí z těchto třiceti bylo vycvičeno na obsluhu stříkačky, zbytek byl vycvičen jako pomocníci při hašení. V roce 1864 Hasičský sbor města Prahy pouze dohlížel na ostatní metaře. O dva roky později, v roce 1866, byl této povinnosti zbaven a věnoval se výhradně požární ochraně. Postupně byly zřizovány profesionální hasičské sbory i v dalších velkých městech jako Brno, Plzeň aj. Své hasičské sbory zakládaly i velké továrny. A vznikaly i dobrovolné sbory, v 19. století první sbor dobrovolných hasičů – německý roku 1854 v Zákupcích a první český sbor dobrovolných hasičů zakládá Karel Krohn roku 1864 ve Velvarech.¹⁴ Ve druhé polovině 19. století, i díky průmyslové revoluci, byly vytvářeny i sbory podnikových hasičů. V Čechách byl jako první tovární sbor hasičů založen v roce 1865, tedy sbor textilní firmy Liebeg ve Vesci u Liberce. Na počátku 20. století bylo zřízeno 54 těchto sborů s přibližně 2000 hasiči¹⁵.

Jak již bylo uvedeno, ohňové patenty Marie Terezie a Josefa II. upravily zejména základy stavební prevence v državách habsburské monarchie (tedy i pro české a moravské země). Na vesnicích začaly vznikat dřevěné zvoničky tzv. vidláky, které měly za cíl v případě požáru rychle oznámit požár a iniciovat možnost rychlé reakce. K tomu též měly vznikat a vznikaly rybníčky.

Protipožární řády Marie Terezie a Josefa II. se dočkaly po roce 1848 dalších rozšířeních požárních norem. Rok 1873 přinesl zákon č. 15, platný pro markrabství Moravské, který dával na vědomí Řád policie požárové a řád hasičů. V Čechách platil zákon z 25. května 1876 č. 45 z. z. Požární policie spadala pod působnost obce a její povinnosti hodnotil a obecní starosta (tento řád byl vydán pro země České, Slezské a i Moravu). Tento řád stanovil pro obce povinnost zakoupit hasičskou stříkačku, s příslušenstvím, a malým obcím stanovoval zakoupit alespoň přenosnou stříkačku. Řád též stanovoval povinnost zřízení ponocných a pravidelné inspekce domů z pohledu požární prevence. A byly poprvé v právní úpravě rozděleny hasičské sbory na placené (profesionální) a dobrovolné.¹⁶

2.2. Československá republika

---

¹⁴ Využito viz SZASZO, Zoltán. Stručná historie profesionální požární ochrany v českých zemích. 1. vyd. Praha: MV-GŘ HZS ČR. 2010, s. 11.

¹⁵ Což odpovídá přibližně i dnešní situaci, kdy v současné době je 76 sborů podnikových hasičů a celkově 2470 podnikových hasičů (stav k 1. 1. 2024). Jistě neodpovídá předešlé situaci počátku 20. století, kdy bylo mnohem méně profesionálních, a i dobrovolných sborů z hlediska plošného pokrytí.

¹⁶ Zákon č. 45/1876 čes.z.z., kterýmž se vydává řád policie v příčině ohně pro království České (zrušeno až zákonem č. 62/1950 Sb., o ochraně před požáry a jinými živelnými pohromami).

Právní úprava požární ochrany nové Československé republiky po roce 1918 navazovala na úpravu Rakouska Uherska.

Dne 18. 12. 1941 bylo vydáno vládní nařízení č. 30/1942 Sb., „o věcech požární ochrany“.¹⁷ Toto nařízení a jeho obsah byl ovlivněn dobou svého vzniku, tedy obdobím Protektorátu Čechy a Morava. Hasičstvo bylo pro říši nepostradatelnou součástí při ochraně průmyslu a dalšího majetku říše na území Protektorátu (zejména proti leteckým náletům)¹⁸. Proto také němečtí členové dobrovolných a závodních sborů byli zproštěni tzv. „totálního nasazení“.

Zejména po 2. světové válce došlo k přijetí celé řady právních předpisů, které věnovaly pozornost právní úpravě požární ochrany. Zprvu se jednalo o dekret prezidenta republiky, dne 25. 9. 1945 byl vydán dekret prezidenta republiky č. 81/1945 „Dekret presidenta republiky o některých opatřeních v oboru spolkovém“. Tento dekret zejména rušil německé a maďarské spolky, které „byly nebezpečné nebo v rozporu s veřejným zájmem“.¹⁹

Prvním zákonem z tohoto období byl zákon č. 62/1950 Sb., o ochraně před požáry a jinými živelnými pohromami, který na daném stupni společenského vývoje zakotvil základní zásady činnosti státních orgánů, organizací a občanů v oblasti požární ochrany. Vznik tohoto zákona byl spojen s obnovou hospodářství po 2. světové válce a rozvojem „hasičství“ ve větších městech. Nová ústava²⁰ z roku 1948 řešila požární bezpečnost tím, že zodpovědnost předala národním výborům. Jejich úkolem bylo zajišťovat školení hasičů a dále zabezpečovat sbory po technické stránce. Zákon také sjednotil uspořádání hasičů v českých zemích a na Slovensku na krajské a okresní úrovni. Podrobnosti k provedení zákona upravovalo vládní nařízení č. 135/1950 Sb., o organizaci ochrany před požáry a jinými živelnými pohromami.

Tento zákon byl nahrazen zákonem č. 35/1953 Sb., o státním požárním dozoru a požární ochraně. Prováděcím předpisem k němu bylo vládní nařízení č. 95/1953 Sb., o organizaci státního požárního dozoru a požární ochrany. V těchto předpisech byl výkon státní správy na úseku požární ochrany svěřen jak národním výborům, tak i orgánům státního požárního dozoru, které byly podřízeny Ministerstvu vnitra. Toto nařízení nově stanovilo „Státní požární dozor“, který měl za úkol nově řídit požární ochranu, dále se měl podílet na její organizaci, a to za

---

¹⁷ Dekret presidenta republiky č. 81/1945 Sb., o některých patřeních v oboru spolkovém (zrušeno Ústavním zákonem č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky).

¹⁸ Za Protektorátu vzniklo 7 provizorních stanic (dřevěných), které měly za hlavní úkol po leteckých náletech efektivně zasahovat. Jedná se o rozložení stanic, které de facto „kopíruje“ současné plošné pokrytí hl. m. Prahy. Poslední původní stanice, která byla postavena jako jedna ze sedmi provizorních stanic v roce 1942, byla nově vystavěna a otevřena v lednu 2022, jedná se o stanici Praha Holešovice (na ulici Argentinská).

¹⁹ Dekret presidenta republiky č. 81/1945 Sb., o některých patřeních v oboru spolkovém.

²⁰ Viz § 125 odst. 4 ústavní zákon č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky – Národní výbory mají jako orgány jednotné lidové správy zejména tyto úkoly: pečují o národní bezpečnost; ... .

využití stávajících dostupných sil a prostředků. Státní požární dozor nově řídilo pouze Ministerstvo vnitra, které ho vykonává prostřednictvím svých orgánů státního požárního dozoru doposud.²¹ V tomto ohledu lze poprvé spatřit právní a přesné ukotvení státního požární dozoru jako orgánu zajišťujícího zejména stavební prevenci.²²

V souvislosti se změnami národních výborů a postavení dobrovolných společenských organizací při plnění úkolů státní správy, došlo k nové právní úpravě zákonem č. 18/1958 Sb., o požární ochraně. Tento zákon „svěřil“ řízení, organizování a kontrolu požární ochrany v zásadě do působnosti národních výborů a ve vztahu k organizacím bylo řízení požární ochrany svěřeno i do působnosti jejich ústředních orgánů. Podle tohoto zákona ústřední řízení požární ochrany a dozor na ni přísluší Ministerstvu vnitra. Zákon č. 18/1958 Sb., byl pouze čtyřikrát změněn. Podle předkladatele zákona, tedy Ministerstva vnitra, nejvýznamnějším přínosem zákona č. 18/1958 Sb. bylo, že řízení požární ochrany svěřil přesně a konkrétně národním výborům (tedy zpřesnil organizaci státní správy v této oblasti). Dále je třeba optimálně hodnotit zakotvenou odpovědnost vedoucích pracovníků organizací za zabezpečování požární ochrany v organizacích.²³

V roce 1985 byla přijata nová právní úprava, která rekonfigurovala celou oblast požární ochrany. Jak uvádí důvodová zpráva „I když byla přijata celá řada opatření směřujících ke zkvalitnění ochrany před požáry, je situace na tomto úseku nepříznivá. Za posledních deset let (1975-1984) vzniklo na území Československé socialistické republiky 60 559 požárů²⁴ s přímou škodou 2633 mil. Kč.“²⁵ Jak též uvádí důvodová zpráva k návrhu zákona, „K důležitým předpokladům úspěšného budování naší socialistické společnosti patří také ochrana socialistické ekonomiky, života, zdraví a majetku občanů. Tento úkol zabezpečuje socialistický stát prostřednictvím celé soustavy orgánů a organizací. Významné místo při plnění tohoto úkolu náleží ochraně před požáry.“²⁶ V souladu s článkem 9 ústavního zákona č. 143/1968 Sb., o československé federaci, požární ochrana náleží do výlučné působnosti republik. Z tohoto důvodu náleží přijetí zákona o požární ochraně do působnosti České národní rady. Tedy se jednalo o právní úpravu výlučně pro Českou socialistickou republiku, viz čl. 27 odst. 1 písm. b) Ústavní zákon č. 143/1968 Sb., o československé federaci: ... upravovat zřizování,

---

²¹ Viz vládní nařízení č. 95/1953 Sb. o organizaci státního požárního dozoru a požární ochrany.

²² Viz komparace se současnou právní úpravou § 31 zákona č. 133/1985 Sb., o požární ochraně, ve znění pozdějších předpisů.

²³ Využito z podkladů MV-GR HZS ČR a důvodové zprávy k vládnímu návrhu zákona o požární ochraně z roku 1985.

²⁴ Jen pro komparaci, za rok 2023 vzniklo na území České republiky 17 332 požárů a v roce 2022 byl počet požárů 20 390. (viz Statistika HZS ČR vydaná v roce 2024).

²⁵ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o požární ochraně z roku 1985.

²⁶ Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o požární ochraně z roku 1985.

postavení, oprávnění a ostatní poměry ozbrojených bezpečnostních sborů České a Slovenské Federativní Republiky; tím není dotčeno právo České republiky a Slovenské republiky zřizovat vlastní ozbrojené bezpečnostní sbory a upravovat jejich postavení, oprávnění a ostatní poměry
... .

Sice lze opomenout socialistické zřízení a socialistickou ekonomiku, ale základní cíl hasičů sledoval obdobně jako dne (ochrana života, zdraví a majetku a též zvířat a životního prostředí).²⁷ V tomto ohledu lze jen a jen doložit, že právě požární ochrana těsně souvisí s praxí, společností a samou podstatou civilizace (tedy její ochranou).

2.3. Česká republika

Většina aktuálně platných a účinných právních předpisů vznikala koncem 90. let 20. století jako reflexe změny politické situace v naší zemi po roce 1989. Po roce 1989, tedy po změně společenských poměrů, nastala základní potřeba změny právní úpravy, zejména v návaznosti na změny ústavního pořádku. Po „katastrofálních povodních“ v roce 1997 vznikla potřeba nové právní úpravy pro nastavení nového systému, tedy činnosti integrovaného záchranného systému. Základ pro nový přístup k řešení mimořádných událostí a krizových situací vytvořil ústavní zákon č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky, na nějž uvedené předpisy navazovaly. Vznikla po roce 2000 tzv. krizová legislativa, (také např. tzv. „krizové zákonodárství), která je tvořena souborem právních předpisů využívaných pro přípravu na krizové stavy a řešení situací za doby krizí nebo určitých mimořádných událostí. Za zásadní právní regulaci v této oblasti je možné, vedle ústavní regulace, považovat zákon č. 240/2000 Sb., o krizovém řízení a o změně některých zákonů (krizový zákon), ve znění pozdějších předpisů a též zákon č. 239/2000 Sb., o integrovaném záchranném systému a změně dalších předpisů, ve znění pozdějších předpisů. A právě i zákon o požární ochraně.²⁸

Od přijetí platného a účinného zákona uplynulo téměř 40 let. V tomto období došlo ke zkvalitnění právní úpravy, ale zejména ke změnám ve vývoji společnosti (zejména po roce 1989 a přijetím nového ústavního pořádku v roce 1993 a též po roce 2000, zrušení okresních úřadů a zřízení jednotného Hasičského záchranného sboru ČR). V důsledku těchto změn a uvedených nedostatků právní úprava na úseku požární ochrany již ne zcela odpovídá potřebám a zájmům současné etapy rozvoje naší společnosti.

---

²⁷ Viz komparace s ustanovením § 1 odst. 1 zákona č. 320/2015 Sb., o Hasičském záchranném sboru České republiky a o změně některých zákonů (zákon o hasičském záchranném sboru).

²⁸ Využito též viz KARAFFA, V., HRINKO, M., ZŮNA, J. a kol. Vybrané kapitoly o bezpečnosti. 1. vyd. Praha. Cevro institut, 2022, 622 s. ISBN 978-80-87125-35-9.

Současný stupeň rozvoje výroby a výzkumu, vznik nových, z hlediska požární ochrany nebezpečných technologií, rozsáhlé používání nových materiálů apod., vytváří potenciální nebezpečí vzniku požárů a jejich intenzivního šíření. Vznikají i ztížené podmínky pro záchranu osob a majetku. Proto je třeba v současné době klást zvýšené nároky na požární ochranu, a to nejen právní, tedy teoretické, ale i praktické. Základním úkolem na úseku požární ochrany je organizování a zabezpečování požární prevence a operativně-technické připravenosti jednotek požární ochrany k účinnému zdolávání vzniklých požárů. K tomuto je jistě potřeba optimální, přesné a jednoznačné právní úpravy.

Zákonnou úpravou legislativních předpisů v oblasti požární bezpečnosti de lege lata v ČR je zákon č. 133/1985 Sb., o požární ochraně, ve znění pozdějších předpisů, který byl publikován s účinností od 1. 7.1986. Účelem tohoto zákona o požární ochraně bylo vytvořit podmínky pro účinnou ochranu života a zdraví občanů a majetku před požáry a pro poskytování pomoci při živelních pohromách a jiných mimořádných událostech stanovením povinností ministerstev a jiných správních úřadů, právnických a fyzických osob, postavení a působnosti orgánů státní správy a samosprávy na úseku požární ochrany, jakož i postavení a povinností jednotek požární ochrany. Zákon byl 24krát novelizován, naposledy zákonem č. 54/2024 Sb. Velké novely souvisely se změnami po roce 1989 a tedy nutností úprav na nový ústavní pořádek (k roku 1993), dále s vytvořením krizové legislativy (v roce 2000), zrušením okresních úřadů (v roce 2020) a novým stavením zákonem (v roce 2023).

Mezi hlavní podzákoné úpravy zákona o požární ochraně patří zejména vyhláška č. 246/2001 Sb., o stanovení podmínek požární bezpečnosti a výkonu státního požárního dozoru (vyhláška o požární prevenci), ve znění pozdějších předpisů. Další důležitou podzákonou úpravou je vyhláška 23/2008 Sb., o technických podmínkách požární ochrany staveb, ve znění pozdějších předpisů. S podzákonou úpravou zejména souvisí i české státní normy. Význam vyhlášky č. 23/2008 Sb., z hlediska norem zejména uvozuje § 2, kde je uvedeno, že stavba musí být navržena tak, aby splňovala technické podmínky požární ochrany, které jsou stanoveny v českých technických normách. Základní projektové normy pro oblast požární bezpečnosti staveb lze rozdělit následovně:

- Normy projektové.
- Normy zkušební.
- Normy hodnotové.
- Normy předmětové.

Celkově právní úprava zákonem č. 133/1985 Sb. znamenala v roce 1985 (a i v současné době znamená) zejména následující:

- Přesné rozdělení do jednotek požární ochrany (JPO I až VI podle kategorie jednotek požární ochrany v rámci plošného pokrytí). Viz § 12 zákona č. 18/1958 Sb.: Výkonnými složkami požární ochrany jsou veřejné a závodní jednotky požární ochrany; jsou to požární útvary, požární sbory a požární hlídky. Jejich úkolem je zdolávat požáry a jiné živelní pohromy a nehody, požárům předcházet a k tomu účelu vychovávat občany. Příslušníci požárních útvarů plní úkoly v oboru požární ochrany jako své povolání, příslušníci požárních sborů a požárních hlídek je plní jako dobrovolní pracovníci.
- Přesné nastavení operačního řízení (ohlášení požáru), zejména nastavení ohlášení mimořádné události (požáru). Viz § 22 zákona č. 18/1958 Sb.: „Každý, kdo zpozoruje požár, který může sám ihned uhasit, je povinen neprodleně tak učinit. Není-li to možné, je povinen bezodkladně učinit poplach a oznámit to tak, aby jednotka požární ochrany mohla co nejdříve zakročit. Tuto povinnost má i ten, kdo byl o požáru zpraven osobou, která pro vážné překážky nemůže učinit hlášení sama, nebo ten, kdo může požár hlásit rychleji než osoba, která požár zpozorovala. K hlášení požáru se použije všech vhodných prostředků. Jejich držitelé jsou povinni dát je k bezplatnému použití, po případě poskytnout i jejich obsluhu. Totéž platí o hlášení služebních zpráv z místa zásahu.“
- Přesné nastavení povinností pro velitele zásahu a poslušnost velení zásahu. Viz § 24 až 26 zákona č. 18/1958 Sb., kdy velitel zásahu má oprávnění při osobní a věcné pomoci a při povinnostech vlastníků a uživatelů nemovitostí. Jednalo se o velice nepřesné vymezení obecného charakteru.
- A jistě došlo k věcným změnám. Zlepšení techniky v operačním řízení, zlepšení požární techniky (pro profesionální, dobrovolné, a i podnikové jednotky).

3. De lege ferenda a závěr

Současné pojetí právní úpravy ovšem poukázalo, že platná právní úprava vyžaduje doplnění celé řady ustanovení a upřesnění tak, aby byla na úrovni doby a stala se ještě účinnějším nástrojem společnosti k realizaci jejích zájmů v této oblasti. V důsledku potřeby provést rozsáhlé změny v platném zákoně, jakož i z důvodů komplexnosti a přehlednosti právní úpravy, se nejeví účelnou (i ve vztahu k účinnosti právní úpravy tedy roku 1986) rekodifikace právní úpravy ve vztahu k požární ochraně.

Nová právní úprava by měla vycházet z institutů platného zákona, které se osvědčily a v souladu s potřebami společnosti se rozšiřují o nové právní instituty. Zejména rozdělení jednotek požární ochrany, jež jsou součástí složek integrovaného záchranného systému, se plně osvědčily a jsou dlouhodobě „zakořeněny“ právně a i prakticky v bezpečnostní organizaci státu. Bylo by možné konstatovat, že právní úprava bezpečnostní legislativy (v širším kontextu) odpovídá potřebám zajištění bezpečnosti v oblasti prevence i řešení krizových situací. Jak to vyplývá i z „Auditu národní bezpečnosti ČR“ provedeného v roce 2016²⁹, stále se opakující mimořádné události (vedoucí k vyhlášení krizových stavů, což jsou zejména povodně, nebo i koronavirová krize) ukazují, že systém funguje efektivně a stabilně. Jako zásadní se jeví ponechání „propojení“ jednotek požární ochrany a složek integrovaného záchranného systému. Jistě, systém vždy funguje tak, jak jej aplikují dané subjekty.

Struktura nové právní úpravy by mohla být obdobná, jaká je v úpravě zákona č. 133/1985 Sb., a to tedy by mohla být následovná:

1. Obecná ustanovení.
2. Požární prevence (státní požární dozor).
3. Oblast spalinových cest.
4. Jednotky požární ochrany – Hasičský záchranný sbor ČR, jednotky sborů dobrovolných hasičů obcí, jednotky podnikových hasičů a jednotky vojenských hasičů.
5. Působnost Ministerstva vnitra (Generálního ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR), Hasičských záchranných sborů krajů a dalších organizačních součástí sboru, působnost krajů, obcí s rozšířenou působností a obcí.
6. Sdružení a spolky působící v oblasti požární ochrany.
7. Náhrady, odškodnění.
8. Sankce a přestupky.
9. Závěrečná ustanovení.

Cílem právní úpravy je jistě vytvořit podmínky pro účinnou ochranu života, zdraví občanů a majetku, zvířat a životního prostředí (tedy základního pojetí Hasičského záchranného sboru ČR):

- a) před požáry,
- b) před mimořádnými událostmi nebo

---

²⁹ Více na In: [online]. 15. 1. 2024 [cit. 2012-08-29]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/Audit-narodni-bezpecnosti-20161201.pdf>

- c) před dalšími událostmi, které vyžadují zásah jednotky požární ochrany.

Za tím účelem by nová právní úprava měla:

- a) vytvářet systém jednotek požární ochrany,
- b) stanovit působnost a pravomoc orgánů veřejné správy,
- c) zakládat práva a povinnosti pro fyzické a právnické osoby,
- d) vytvářet systém státní a zvláštního požárního dozoru,
- e) stanovit systém náhrad a odškodňování,
- f) stanovit systém odpovědnosti za porušení povinností v oblasti požární ochrany.

Nová právní úprava by jistě znamenala moderní právní úpravu, která by byla optimální z hlediska záměru svého přijetí. Na druhou stranu současná právní úprava, i když má svá negativa (zejména mnoho novel, ne zcela optimální úpravu přestupků, v některých ohledech nedostatečnou úpravu k náhradám aj.), je osvědčená a využívána téměř 40 let.

Nikdy však nebude právní předpis dokonalý, bez správné aplikace. Což zejména u požární ochrany je jednoznačné. A právě díky osobám, které předpisy z oblasti krizové legislativy, požární ochrany, aplikují, systém funguje správně a chrání bezpečnost České republiky a jejich občanů. Součinnost a spolupráce všech příslušných orgánů, zejména veřejných sborů mezi sebou i s dalšími orgány veřejné správy a veřejné moci, má nezastupitelnou úlohu v činnosti státu.

Proto se jeví jako velmi potřebné provést komplexní věcnou a právní analýzu příslušných zákonů/předpisů a tím vytvořit podmínky pro optimalizaci legislativní báze i samotného systému zajišťování bezpečnosti ČR v duchu očekávaných (nových) bezpečnostních výzev.³⁰

Použitá literatura

1. BUBELOVÁ, K. *Poceta Eduardu Vlčkovi k 70. narozeninám*. 1. vydání Olomouc: Kamila Bubelová, 2010. 488 s. ISBN 978- 80- 244- 2491-0.
2. KARAFFA, V., HRINKO, M., ZŮNA, J. a kol. *Vybrané kapitoly o bezpečnosti*. 1. vyd. Praha. Cevro institut, 2022, 622 s. ISBN 978-80-87125-35-9
3. MADĚRA, Jaroslav. *Základy hasičstva. Rukověť pro československé větší a menší obce, obecní úředníky, jakož i sbory hasičské a jednoty tělocvičné*, vzdělal J. Vysocký,

---

³⁰ Využito též viz KARAFFA, V., HRINKO, M., ZŮNA, J. a kol. *Vybrané kapitoly o bezpečnosti*. 1. vyd. Praha. Cevro institut, 2022, 622 s. ISBN 978-80-87125-35-9

- bývalý velitel sboru hasičského. Obnovené vydání knihy. Praha: MV-GŘ HZS ČR. 2019, 137 s. ISBN 978-80-7616-055-2
4. Moravský zemský archiv v Brně, Moravské místodržitelství patenty, Řád k hašení ohně pro města zemská, městečka, a dědiny Markrabství Moravského, pod datum 21. srpna 1751. Dne 27. 3. 1756 byl rozšířen pro Slezské knížectví.
  5. Moravský zemský archiv, Moravské místodržitelství patenty, Řád hašení ohně pro kraje z 25. 7. 1785.
  6. NITRA, Josef. Pompiéři, požárníci, hasiči: dějiny českého hasičství. Praha: Stanislav Juhaňák - Triton, 2020, 355 s. ISBN 978-80-7553-796-6.
  7. NITRA, Josef. Oheň a lidé v českých zemích do roku 1895. Josef Nitra. Nové Město nad Metují: Hasiči, 2010, 158 s. ISBN:978-80-904606-0-7
  8. SZASZO, Zoltán, Stručná historie profesionální požární ochrany v českých zemích. Praha: MV-GŘ HZS ČR, 306 s. ISBN 978-80-86640-60-0.
  9. WALLINGTON, N. Světová encyklopedie Hasičské automobily a historie hasičství. Dobřejovice: Rebo Productions CZ, spol. s. r. o., 2005. 256 s. ISBN 80-7234-413-7
  10. In: Aspi [online]. 20. 1. 2024 [cit. 2012-08-29]. Dostupné z: <https://www.praceamzda.cz/clanky/9121/pravo-pozarni-ochrany-1-cast-historie-bezpecnostni-systematika-a-pravni-zaklad>
  11. In: [online]. 15. 1. 2024 [cit. 2012-08-29]. Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/media-centrum/aktualne/Audit-narodni-bezpecnosti-20161201.pdf>
  12. Více na In: [online]. 31. 1. 2024 [cit. 2012-08-29]. Dostupné z: https://www.thw.de/DE/Startseite/startseite_node.html